

Kloosters te Brugge in de 19de en de 20ste eeuw

Inleiding

Brugge heeft de reputatie een kloosterstad te zijn. Er bestaan weliswaar geen exacte cijfers maar het lijkt erop dat geen enkele andere Vlaamse stad meer kloosters binnen zijn stadsmure heeft geherbergd. Al in de 13de eeuw waren in Brugge belangrijke kloostergemeenschappen gevestigd, zowel vrouwelijke als mannelijke. Daarnaast bezaten talrijke Vlaamse abdijen er een refugehuis. Eind 16de, begin 17de eeuw werd Brugge een echt verzameloord van religieuze orden. De godsdienstoorlogen hadden veel plattelandsabdijen en -kloosters genoopt een nieuwe stichting te doen binnen de veilige stadsmuren. De bisschopstad trok toen ook de nieuwe contrareformatorische orden aan. Het bevel tot afschaffing van alle “nutteloze” kloosters door keizer-koster Jozef II, had dan ook ingrijpende gevolgen voor de stad Brugge. Dat was nog meer het geval na de Franse revolutie. Een groot aantal kloosterpanden werd toen onteigend, verkocht en vaak gesloopt. Aan de geschiedenis van het kloosterwezen te Brugge tot na de Franse Revolutie wijdde Marc Ryckaert een uitvoerig hoofdstuk in zijn Brugse stedenatlas.¹

Na de heropricting van het bisdom Brugge in 1834 werden niet alleen een aantal oude orden te Brugge opnieuw opgericht, maar er ontstonden heel wat nieuwe religieuze congregaties, vooral voor vrouwen. Bisschop F.R. Boussen (1834-1848) moedigde de stichters en stichteressen aan om aldus de greep van de Kerk op ondermeer onderwijs en verpleging te versterken. Naast de Brugse stichtingen werden in de loop van de 19de en ook nog van de 20ste eeuw een groot aantal

---

1 M. Ryckaert, *Historische stedenatlas van België: Brugge*, Brussel 1991.

bijhuizen geopend van congregaties met moederhuis buiten Brugge. Aldus telde de stad ca. 1900 meer dan vijftig kloostergemeenschappen.

Het Tweede Vaticaans Concilie en de terugloop van het aantal roepingen deden in het laatste kwart van de 20ste eeuw het tij keren. Congregaties fuseerden, bijhuizen werden gesloten, religieuzen trokken zich terug uit scholen en ziekenhuizen... Het kloosterwezen te Brugge veranderde grondig. Vandaar de noodzaak om dat hoofdstuk uit de kerkelijke geschiedenis van Brugge op te sporen en vast te leggen. De tijd dringt. Immers, met het archiefbestand van sommige religieuze instituten is het pover gesteld. Gelukkig zijn er nog een aantal levende getuigen uit een groot deel van de bestudeerde periode.

We schreven dus het vervolg op de hier hoger vermelde bijdrage van Marc Ryckaert. Dit overzicht begint met de Brugse kloosters die de Franse revolutie overleefd hebben en eindigt in 1970, toen Brugge een fusie met de randgemeenten aanging. Omwille van de duidelijkheid werd dat jaartal soms overschreden.²

Kloostergemeenschappen die de Franse Revolutie hebben overleefd en weer bezit namen van hun voormalig kloosterpand³

Arme Claren - Coletienen⁴

Het klooster Sinäi van de Arme Claren in de Colettiënstraat werd in 1796 onteigend, verkocht en gedeeltelijk gesloopt. De monialen leef-

2 De notitie van elk klooster is vergezeld van verwijzingen naar specifieke literatuur. Daarnaast zijn er een aantal meer algemene studies die relevante informatie bieden: A. DUCLOS, *Bruges, histoire et souvenirs*, Brugge 1910; M. ENGLISH, *Dagklapper 1945-1962* (6 dln.), Brugge 1985-1987; *Monastion belge: Flandre Occidentale* (4 dln.), Luik 1960-1978; *Moniales en Belgique et Luxembourg deu Moyen-Ages à nos jours*, Bastogne 1998; J. RAU, *De Brugse parochies* (3 dln.), Brugge 1987-1989; E. REMBRY, *De bekende pastors van St.-Gilles te Brugge (1311-1896)*, Brugge 1896; W. SIMONS, *Bedelordekloosters in het graafschap Vlaanderen*, Brugge 1987. Waar literatuur en bronnedities ontbreken staan het al dan niet goed bewaarde archief en de mondelinge getuigenis van steeds ouder wordende kloosterlingen ter beschikking.

3 In alfabetische volgorde

4 M.GOETINCK e.a., *Eeuwfeest van de Heilige Coleta*, Brugge 1981; A. VAN-HOUTRYVE, *De Arme Claren Coletienen, een Brugs Clarissenklooster*, in Brugge die Scone, 1990 nr. 2; R. CRAB en D. DE CONINCK, *De Schat van de Arme Klaren*, Berchem 1991.

den verder in een huis bij de St.-Annakerk. In 1806 verwierven ze het oude ambachtshuis van de schilders en de St.-Lucaskapel bij de Zilverstraat. Na meer dan dertig jaar begonnen ze met de heropbouw van hun klooster op de oude plek in de Colettijnenstraat. Het was klaar in 1841. Ze verkochten het pand in de Zilverstraat aan de Zusters Jozefinen. Vanaf 1879 hielden de buitenzusters van de Arme Claren een lager schooltje. Er volgden ook verschillende stichtingen in binnen- en buitenland, o.m. in Engeland. Maar in de jaren tachtig van deze eeuw raakte het klooster te Brugge in diep verval. Misplaatst vertrouwen in een lekenbediende bracht het kloosterleven in de war. De kleine communiteit verkocht het Brugse slotklooster en trok naar het zuiden van Frankrijk. Het avontuur haalde de internationale pers. De paar overgebleven zusters vestigden zich tenslotte in een villa te Kapellen.

*Benedictinessen (St.-Godelieveabdij)*⁵

De abdij in de Boeveriestraat werd opgeheven in 1796 en de gebouwen werden verkocht. De nieuwe eigenaar stelde die al in 1800 weer ter beschikking van de zusters die samengebleven waren. Ze waren toen nog met 21 en hadden die beroerde tijd in stilte doorgebracht in een woonhuis in de stad. De herstelde abdij ging een bloei-periode tegemoet. In 1891 verliet een aantal zusters Brugge om in Gistel de verdwenen moederabdij, van waaruit de Benedictinessen in 1578 naar Brugge gevlucht waren, weer op te richten en te bevolken.

*Kapucijnen*⁶

Het klooster van de Kapucijnen op het Zand werd in 1797 samen met de inboedel openbaar verkocht. Weldoeners van de paters koch-

---

5 A. HOSTE, 't Clooster van Sinte Godelieve eertijds buyten Ghistele nu binnen Brugghe, Brugge 1973; ID., 350 jaar St.-Godelieveabdij (1623-1973), Brugge 1974; ID., De geschiedenis van de St.-Godelieveabdij in Brugge, in: *De St.-Godelieveabdij te Brugge*, Brugge 1984.

6 P. HILDEBRAND, De Kapucijnen in de Nederlanden en het Prinsbisdom Luik (dl.5), Antwerpen 1950; C. LIEVENS, Franciscaans Brugge, vroeger en nu, Brugge 1952; A. DE WAEGEMAEKER, De Kapucijnen te Brugge sinds 1592, Brugge 1971; F. BONNEURE, De Kapucijnen vierhonderd jaar in Brugge (1592-1992), Brugge 1992.

ten alles op om het hun later terug te geven. Aldus konden de Brugse Kapucijnen na de revolutietijd naar hun oude verblijfplaats terugkeren. Het voortbestaan van hun klooster werd echter door andere omstandigheden bedreigd. Voor de bouw van het eerste Brugse spoorwegstation werd in 1838 het grootste deel van de kloostertuin onteigend. In 1867 werd het hele kloostergebouw gesloopt om plaats te maken voor het tweede, veel grotere station. De Kapucijnen weken uit naar de St.- Clarastraat waar ze een nieuw convent met neoromaanse kerk optrokken, op de plaats van het voormalige klooster van de Rijke Claren Urbanisten. Op aandringen van bisschop J.J. Faict (1864-1894) en van de bewoners van West-Brugge begonnen ze al in 1869 met de bouw van een tweede klooster in de Boeveriestraat, niet ver van het Zand. In de aangrenzende Maagdenstraat openden de paters in 1885 het Serafijns college dat echter geen lang leven beschoren was. De Brugse Kapucijnen deden o.m. aan apostolaat onder de foorreizigers, de woonwagenbewoners en de schippers. In 1896 stichtte pater Tillo de schippersschool aan de Komvest. Het klooster in de St.-Clarastraat - waar de afdeling filosofie en naar het einde toe het noviciaat gevestigd waren - werd verlaten en in 1970 afgebroken.

*Ongeschoeide Karmelieten (Discalsen)*⁷

In 1797 werd het klooster van de Ongeschoeide Karmelieten in de Ezelstraat opgeheven en verkocht. De paters zijn er echter blijven wonen. Hun klooster werd via een stroman weer ingekocht. De kerk werd al heropend in 1801. Toch was de kloostergemeenschap na die beroerde tijd met uitsterven bedreigd want er boden zich geen nieuwe kandidaten aan. Toen er in 1832 een paar novicen uit Rome het Brugse klooster kwamen bevolken, begon een geleidelijke heropleving. De Karmelieten introduceerden te Brugge de meimaand als Mariamaand.

---

7 A.C. DESCHREVEL, *Etablissement et début des Carmes Dchaussés ... Bruges, Brugge* 1910; L. VANDEN BOSSCHE, *Trois siècles du Carmel ... Bruges (1631-1931)*, Brugge 1931; J. ROTSAERT, *De Karmelieten van de Theresiaanse hervorming of Karmelieten Discalsen te Brugge*, Brugge 1982.

*Reguliere kanunnikessen van St.-Augustinus (Engels Klooster)*⁸

Al van bij de aanvang van de Franse overheersing verlieten de Engelse zusters hun convent in de Carmersstraat en vluchtten naar Engeland. In 1797 werd hun klooster verkocht, maar dank zij tussenspersonen konden de zusters het weer inkopen. Zij keerden in 1802 naar Brugge terug en heropenden er na enige tijd hun gerommeerde kostschool voor Engelse juffrouwen. Deze onderwijsinstelling werd in 1973 gesloten. In 1887 deed het Brugse klooster een stichting in Engeland en in 1954 een in Rwanda.

*Reguliere kanunnikessen van het Heilig Graf (St.-Trudo-abdij)*⁹

Nadat de abdij in 1796 verkocht werd, had een gedeeltelijke sloping plaats. In 1816 konden de zusters een overeind gebleven gebouw terugkopen en vestigden er zich opnieuw als abdijsamenleving. Ze slaagden erin hun oude abdij weer op te bouwen. Midden de 20ste eeuw dreigde St.-Trudo uit te sterven. In 1952 sloten de overgebleven zusters zich aan bij de Orde van het Heilig Graf. Een aantal Nederlandse kanunnikessen uit Lochem en een paar Vlaamse uit Turnhout kwamen de Brugse gelederen versterken. De nieuwe gemeenschap vestigde zich in 1954 in het Slot van Male, een oude burcht van de graven van Vlaanderen die gerestaureerd en als abdij ingericht werd.

-
- 8 C. SIDNEY DURRANT, *A link between Flemish mystics and English martyrs*, Londen 1925; O. DAUMONT, *Le cloître de Nazareth, couvent Anglais de Bruges*, Brugge 1935; L. VAN DE WALLE, *Het Engels klooster, een band tussen de Nederlanden en Engeland*, Brugge 1965; B. JANSSENS DE BISTHOVEN, *Monastère de Nazareth ... Bruges*, in: *Monasticon belge* (dl. 3), Luik 1978.
- 9 K. VAN WONTERGHEM, *De geschiedenis van de St.-Trudoabdij te Odegem, te Brugge en te Male*, in: *Male, burcht en abdij*, Brugge 1981; C. D'HOOGHE, *Corbie in Brugge: geschiedenis van een stadsbuurt van 1300 tot heden*, in: *Bruggs Ommeland*, 1991 nr. 1-2; N. DEKLERCK, *De St.-Trudoabdij te Brugge (1584-1796)*, Brugge 1998.

*Zusters Augustinessen van het St.-Janshospitaal*¹⁰

Tijdens de Franse overheersing mochten de Hospitaalzusters van St.-Jan hun taak in het St.-Janshuis, dat omgedoopt werd tot "Hôpital Civil", blijven uitoefenen. Ze moesten hun klooster niet verlaten, maar wel hun kloosterhabijt afleggen. Voortaan waren ze functionarissen van de in 1796 opgerichte Commissie der Burgerlijke Godshuizen. Een keizerlijk decreet van 1809 schonk aan de zusters een nieuw kloosterreglement, wat het religieuze leven enigszins herstelde. Onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden bleef dat reglement in grote lijnen gehandhaafd. Wel werd er een numerus clausus ingevoerd: 23 zusters, de novicen niet bijgerekend. Na de Belgische onafhankelijkheid konden de zusters in alle rust hun ziekendienst verrichten en dat in goede verstandhouding met de Commissie der Burgerlijke Godshuizen die de eigenaar en de bestuurder van het St.-Janshospitaal bleef. In 1856 werd gestart met een nieuw ziekenhuis op hetzelfde domein en vanaf 1933 deden de zusters ook dienst in de Minnewaterkliniek. Toen in 1976 het AZ St.-Jan in St.-Pieters gerealiseerd werd, verhuisden de nog actieve zusters mee. In de onmiddellijke omgeving werd voor hen een nieuw klooster gebouwd.

*Zusters Augustinessen van de Potterie*¹¹

Vóór de Franse Revolutie werd het Godshuis van de Potterie beheerd door de stadsmagistraat. Zusters Augustinessen stonden in voor de verpleging. De Franse revolutionaire bewindvoerders lieten hen dit werk verder zetten, maar dan als leken en zonder kloosterkleed. In 1798 werd ook de kerk van de Potterie gesloten en vol bedden gezet. Door het decreet van Napoleon uit 1809 werd de religieuze communauteit hersteld. De nieuwe statuten beperkten evenwel het aantal zusters tot tien voor de verpleging van 40 oude vrouwen. De Commissie der Burgerlijke Godshuizen had ondertussen de beheerstaak van het stadsbestuur overgenomen. Het

10 J. GELDHOFF, De kloostergemeenschap van het St.-Janshospitaal (1459-1975), in: *St.-Janshospitaal: [tentoonstellingscatalogus]* (dl.1), Brugge 1976.

11 A. MAERTENS, O.L.Vrouw van de Potterie, Steenbrugge 1937.

Hollands Bewind bevestigde de statuten van de zusters, maar hield scherp toezicht op de navolging ervan. Pas na de Belgische Revolutie van 1830 herwonnen de zusters van de Potterie hun vrijheid, maar het bestuur van het godshuis bleef in handen van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen, voorloper van het O.C.M.W. Tijdens de cholera-epidemieën in de eerste helft van de 19de eeuw maakten de zusters zich bijzonder verdienstelijk. In hun gesticht werd toen een noodhospitaal ingericht. De Augustinessen van de Potterie zijn verder steeds nauw verbonden gebleven met het vernieuwde en uitgebreide rusthuis.

Kloostergemeenschappen die de Franse Revolutie hebben overleefd en achteraf een nieuw kloosterpand hebben gebouwd¹²

*Apostolinnen*¹³

Bij de aanvang van de Franse overheersing betrokken de Zusters Apostolinnen het sinds 1788 verlaten Theresianenklooster in de Ezelstraat. Daar werden ze in 1796 verjaagd. In 1801 bewoonden ze een huis in de Pottenmakersstraat en van 1803 tot 1835 een gedeelte van het Discalsenklooster opnieuw in de Ezelstraat. Daarna vestigden ze zich definitief in het huis Adornes naast de Jeruzalemkerk in de gelijknamige straat. Zij richtten hun nieuwe eigendom tot klooster in. De congregatie breidde uit en deed diverse stichtingen buiten Brugge. In Brugge verstrekten de Apostolinnen vooral onderwijs. Tot 1972 behielden ze de leiding van de laatste Brugse kantschool. Sinds 1955 beheren ze ook een bejaardenhuis in de Stijn Streuvelsstraat. In 1965 fuseerde de congregatie van de Apostolinnen met die van Onze Lieve Vrouw van de Zeven Weeën uit Ruiselede.

---

12 In alfabetische volgorde

13 L. VAN DAMME, De Zusters Apostolinnen en de Kantschool, in: *T Schrijverke*, 1983-1984, nr. 11; A. VANHULLE, De Zusters Apostolinnen te Brugge, in: *T Schrijverke*, 1990-1991 nr. 7.

*Kapucinessen*¹⁴

In 1796 werden de Brugse Kapucinessen uit hun klooster in de Katelijnestraat gezet. Het werd verkocht en gesloopt. De zusters overleefden de Franse Revolutie te Brugge. Ze namen hun intrek in het huis van hun geestelijke directeur in dezelfde straat en nadien in de Hoedenmakersstraat. In 1806 kochten ze de oude refuge van de St.-Andriesabdij in de Boeveriestraat en richtten er een nieuw slotklooster in. Pas in 1833 werd de kloosterkapel gebouwd. Vijf zusters uit Brugge trokken in 1816 naar het Franse Bourbonnais-bakermat van de Kapucinessenorde om daar opnieuw een klooster te stichten. Een bron van inkomsten voor de Brugse Kapucinessen was de hostiebakkerij. In 1972 verlieten ze de stad en namen hun intrek in een nieuw monasterium te St.-Andries, "Morgenster". Het Kapucinessenklooster in de Boeveriestraat werd geïntegreerd in een nieuw hotel.

*Maricolen (Marollen)*¹⁵

De Bruggelingen noemden ze "Marullen". Hun klooster was gelegen in Rozendal. Het werd in 1796 onteigend en verkocht. In 1804 kochten de overgebleven zusters een eigendom in de Oude Zak. De aanvankelijk contemplatieve gemeenschap werd een onderwijscongregatie. Maricolen gaven les in verschillende Brugse parochiescholen: in de Paalstraat (1842-1884), de Ganzestraat (1862-1908) en de Gentpoortstraat (1902-1907). Ook de Mariaschool in de Nieuwe Gentweg was een instelling van de Maricolen. Bij hun klooster in de Oude Zak startten zij in 1900 met een beroepsschool die zou uitgroeien tot een van de grootste scholen voor technisch en beroepsonderwijs in Vlaanderen. In 1906 werd de congregatie erkend als lid van de Derde Orde van de Karmel. Ook buiten Brugge hebben de Zusters Maricolen stichtingen gedaan, o.m. in Oostkamp waar ze een bejaardentehuis openden.

---

14 ZUSTER G. ROSA, Van Betlehem tot Morgenster, Brugge 1972; W.CARLIER, De Brugse Kapucinessen nu extra muros, in: *Brugse Gidsenkroniek*, 1984.

15 M. MADOU, Van Marollekens tot Maricolen (1667-1997), Brugge 1997.

Het kloostercomplex van de Zwartzusters of Cellezusters in de Kastanjeboomstraat werd in 1796 als nationaal goed verkocht en later afgebroken. De zusters bleven samen en bewoonden een huis in de Langestraat. In 1809 kochten ze een pand op de Woensdagmarkt, dat de kern werd van een nieuw klooster. Heel wat aanpalende huizen werden aangekocht en vanaf 1927 werd er getart met het St.-Franciscus- Xaveriusziekenhuis. De Zwartzusters die zich gedurende eeuwen toegelegd hadden op thuisverpleging, werden hospitaalzusters. De fel uitgedunde congregatie versmolt in 1954 met de Zwartzusters uit Veurne en Diksmuide. De Brugse zusters bouwden aan de Oosterlingenplaats een nieuw klooster, los van de steeds maar uitbreidende kliniek.

Kloosters afgeschaft tijdens het Oostenrijks Bewind, maar opnieuw gesticht in de 19de eeuw¹⁷

*Ongeschoeide Karmelitessen (Theresianen)*¹⁸

Tijdens het bewind van keizer Jozef II werden de slotzusters Theresianen in 1783 uit hun klooster in de Ezelstraat gezet; zij namen de wijk naar Frankrijk. Na de Brabantse Omwenteling kwamen ze terug, maar vonden hun convent bewoond door de Apostolinnen. Tevergeefs trachtten ze het opnieuw in hun bezit te krijgen. De Franse bezetter dreef hen opnieuw op de vlucht en de kleine communiteit raakte verspreid. De Brugse vrouwelijke Karmel zou later heropgericht worden vanuit Torhout. Daar was in 1814 een oud-zuster Conceptioniste, Marie-Thérèse de Pickere, afkomstig van Kortemark, met een groepje juffrouwen die tot de Karmel wensten toe te treden, een nieuwe gemeenschap begonnen onder leiding van

---

16 J.P. ESTHER, A. VANDEWALLE, G van RENYNGHE de VOXVRIE, L. VERMEERSCH, Het St.-Franciscus Xaveriusziekenhuis, Brugge 1985; F. VAN DEN BERGHE, J. VAN DEN HEUVEL, G. VERHELST, De Zwartzusters van Brugge, Diksmuide, Oostende, Veurne en Brazilië, Brugge 1986.

17 In chronologische volgorde

18 R.P. FRANCOIS, Les Carmélites ... Bruges (1626-1962), Brugge 1962.

een Karmelites uit Kortrijk. Een jaar later kwam het gezelschap naar Brugge en betrok er een huis in de St.-Jorisstraat. Al vrij vlug werd verhuisd naar het verlaten klooster van de Grauwzusters in de Oude Zak. Daarna volgden een pand in Rozendal en een in de Gouden Handstraat. Gedurende het hele Hollands bewind leefden de Brugse Karmelitessen min of meer in de clandestiniteit, wat de vele verblijfplaatsen verklaart. Pas na de Belgische onafhankelijkheid konden de zusters hun klooster definitief vestigen. Dat was vooral te danken aan Nicolas De Roover, de laatst overgebleven monnik van de Duinenabdij. Met de ruime geldmiddelen waarover hij beschikte kocht hij in 1833 voor de Karmelitessen de oude Latijnse school in de Schuttersstraat. Daar had priester Donche tijdens de Franse bezetting de relikwie van het Heilig Bloed verstoppt. Dat verklaart de naam van de Brugse Karmel: Klooster van het Kostbaar Bloed en van O.L.Vrouw van de Karmelberg. Met de geleidelijke aankoop van een aantal huisjes in de buurt, breidde het klooster uit tot wat het nu is. Vooral na de Eerste Wereldoorlog nam het aantal intredes sterk toe. Vanuit de Brugse Karmel werden nieuwe stichtingen gedaan. De laatste had plaats in Japan in 1950.

*Jezuïeten*¹⁹

De Jezuïetenorde werd in 1814 hersteld nadat ze in 1773 was opgeheven. Het Brugse klooster met aanpalend college was ondertussen verkocht en de kloosterkerk was parochiekerk van St.-Walburga geworden. Op sterk aandringen van bisschop F.R.Boussen (1834-1848) kwamen de volgelingen van St.-Ignatius in 1840 naar Brugge terug. Zij moesten er vooral via volksmissies het gehavende godsdienstig leven herstellen. Twee paters, ondermeer de Bruggeling Louis Gilliodts, en één broeder vestigden zich in een huis aan de Verwersdijk, dicht bij het oude Jezuïetenklooster. Zij beschikten over geen eigen kerk, maar mochten gebruik maken van de St.-Walburgakerk. Aldus waren ze ook ondergeschikt aan de pastoor. Hun apostolaat bestond vooral uit prediken, biecht horen en retraites leiden. Na dertig jaar verlieten de Jezuïeten hun enge behuizing. Zij

---

19 L. BROUWERS, *De Jezuïeten te Brugge* (2 dln.), Mechelen 1986.

hadden twee grote panden aangekocht in de Vlamingstraat. In 1872 volgden een paar huizen in de Korte Winkel. Ze werden omgebouwd tot een ruime residentie voor de paters. In de Vlamingstraat werd in 1879 de eerste steen gelegd van hun kerk. Dit neogotisch bouwwerk werd geconsacreerd in 1885 en toegewijd aan het Heilig Hart. Die Brugse Jezüietenkerk stond lange tijd bekend als "biechtkerk". Daar vonden ook de laatste gecontesteerde Franse missen plaats. In 1969 namen de Brugse Jezüieten de parochiedienst over op St.-Walburga. Iets meer dan tien jaar later sloten ze hun kerk in de Vlamingstraat, maar stelden ze tegelijkertijd de vernieuwde kloosterkapel in de Korte Winkel voor het publiek open.

Dominicanessen (Predikheressen, Jacobinessen) ²⁰

Het oude Dominicanessenklooster in de huidige Jacobinessenstraat werd op bevel van keizer Jozef II in 1783 opgeheven. Een deel van de gebouwen werd van 1788 tot 1796 betrokken door de Zusters Conceptionisten van het Heilige Geestklooster in de Gozeputstraat, die er een meisjesschool hielden. In 1796 werden ook die zusters op straat gezet. De kloostergebouwen werden verkocht en gedeeltelijk gesloopt. Op een deel van het terrein werd in 1834 het private St.-Dominicusgesticht voor zwakzinnigen opgericht. De naam verwees naar het verdwenen klooster. Twee zusters uit het Kortrijkse St.-Jozefsgesticht kwamen in 1846 het verplegend personeel in St.-Dominicus versterken. Zij namen de regel en het habijt van de Dominicanessen aan. Hun communauteit breidde uit en werd in 1856 door Rome erkend. Aldus was het Dominicanessenklooster te Brugge heropgericht. Voor die zusters die als monialen in een "slot" wilden verblijven, werd het kasteeltje "het Walleetje" in de Vlamingdam van de Broeders Xaverianen aangekocht. Een nieuw klooster werd er ingewijd in 1867. In 1920 verlieten ook de actieve Dominicanessen het gesticht in de Jacobinessenstraat en begonnen

---

20 P. DE PUE, *Geschiedenis van de Zusters Dominicanessen*, Engelendale, Assebroek en Brugge, Oudenaarde [z.d.]; VAN DEN WIJNGAERT en DE PUE, *Geschiedenis van de Zusters Dominicanessen van Engelendale, Brugge* 1984; J. RAU, *Van Oud Zothuis tot St.-Dominicusgesticht*, in: *Brugs Ommeland*, 1995 nr. 3-4.

een nieuw apostolaatswerk in Oostduinkerke. Andere stichtingen met een verzorgend karakter waren daaraan voorafgegaan: Heverlee (1874) en Oostende (1887). De eerste zusters-missionarissen vertrokken naar Belgisch Congo in 1925. Vanaf 1956 wonen in het klooster in de Vlamingdam monialen en actieve zusters samen. Onlangs werd een nieuwbouw opgetrokken waar ook de zusters uit de opgeheven bijhuizen hun intrek namen.

Nieuwe religieuze congregaties te Brugge gesticht in de 19de eeuw²¹

*Zusters van O.L.Vrouw Hemelvaart*²²

De zeer ondernemende priester-politicus Leon de Foere (1787-1851), hevig opponent van het Hollands bewind en medestichter van de Belgische dynastie, was ook een sociaalvoelend man. Met de opbrengst van het door hem uitgegeven oppositieblad "Le Spectateur Belge" richtte hij een kantschool voor arme Brugse meisjes in. Samen met juffrouw Vincentia Khnopff stichtte hij in 1816 een zustercongregatie om zijn plannen uit te voeren. De "spellewerkschool" werd ondergebracht in het Hof Miraumont in de St.-Jacobstraat en het klooster in het Hof Bladelin in de Naaldenstraat. De regel voor de Zusters van Onze Lieve Vrouw Hemelvaart -aanvankelijk ook Zusters Paulinnen genoemd- schreef de Foere in de gevangenis. De kerkelijke goedkeuring ervan kwam in 1825. Het voortbestaan van de stichting van de Foere kwam in het gedrang toen zowel school als communautiteit geteisterd werden door de tyfusedemie. De zusters werden ervan beschuldigd door gebrek aan zindelijkheid de verspreiding van de ziekte bevorderd te hebben. Een onderzoek werd ingesteld maar kort daarop werd de congregatie uitgenodigd om de leiding op zich te nemen van de "Meisjesstedeschool" in het voormalig Magdalenahospitaal op de Garenmarkt. Die school werd opgedoekt in 1884. In dat jaar namen de Zusters van Onze Lieve Vrouw Hemelvaart de parochieschool van St.-Salvator in de Paalstraat over

21 In chronologische volgorde

22 K. ROTSAERT, Leo de Foere, in: *Brugse Straten, Brugse namen*, Brugge 1973; G. CLAEYS, Het Hof Bladelin te Brugge, Brugge 1988.

van de Zusters Maricolen. De “school van Blindekens” -zoals de Bruggelingen die noemden- werd de bakermat van het latere Hemelvaartinstituut op St.-Andries. Na de Tweede Wereldoorlog werd de kantschool in het Hof Miraumont gesloopt om plaats te maken voor een rusthuis dat inmiddels verhuisd is naar St.-Pieters. De congregatie van de Foere fuseerde eerst met de Apostolinnen en in 1965 met de Zusters van Onze Lieve Vrouw van de Zeven Weeën uit Ruiselede. Het klooster in het Hof Bladelin bleef behouden.

*Zusters der Kindsheid van Maria*²³

Kanunnik Charles Carton (1802-1863) kreeg van de Brugse bisschop F.R.Boussen (1834-1848) de opdrachten een gesticht te openen voor dove en blinde kinderen en een vrouwelijke congregatie op te richten om die kinderen te onderwijzen. Hij startte die dubbele opdracht in 1836 in het oud klooster van de Engelse Jezuïeten langs de Spiegelrei, dat hem door de Commissie der Burgerlijke Godshuizen ter beschikking was gesteld. Twee juffrouwen begonnen er met het onderrichten van dove en blinde kinderen naar methodes die hun door Carton werden aangeleerd. Zij werden de eerste leden van zijn religieuze congregatie: de Zusters der Kindsheid van Maria. De stichter ontwierp zelf de regel die door de bisschop in 1838 werd aangevuld en goedgekeurd. Een afzonderlijk hoofdstuk handelt er over de wijze waarop de schoolzusters met de hun toevertrouwde kinderen moeten omgaan. Naast de drie traditionele kloostergeloften, beloofden de Zusters der Kindsheid van Maria bij hun professie in het bijzonder dove, stomme en blinde kinderen te zullen onderrichten. Het gesticht was onmiddellijk een succes en het aantal intredingen in de congregatie was bemoedigend. Dat spoorde kanunnik Carton aan tot een nieuw initiatief. In 1840 kocht hij de oude abdij Spermalie in de Snaggaardstraat en liet de vervallen gebouwen opknappen. Zijn zusters openden er nog datzelfde jaar de eerste Brugse “bewaarschool”. Later volgden een kostschool en een lagere school. Enkele

---

23 D. MISSIAEN en P. DE BAERE, Charles Louis Carton (1802-1863), stichter van de Congregatie van de Zusters der Kindsheid van Maria, Brugge 1979; W. GOETGHEBEUR, Spermalie, één grote familie, Brugge 1984; 800 jaar Spermalie [tentoonstellingscatalogus], Brugge 1986.

jaren na de dood van stichter Carton werd het contract tussen de Commissie der Burgerlijke Godshuizen en het gesticht aan de Spiegelrei niet meer hernieuwd. Er werd toen besloten een nieuw gesticht te bouwen op het terrein van Spermalie. In 1868 kon de verhuis een aanvang nemen. Van dan af nam het gesticht een geweldige uitbreiding. De congregatie opende bijhuizen te St.-Kruis (1886), Wenduine (1901), Nieuwmunster (1905), Assebroek (1908), Sluis (1934) en St.-Michiels (1939). In 1952 startte de congregatie van Spermalie met een school voor hotelhoudsters die in de plaats kwam van de vroegere kostschool. In die periode werden de twee zustercommunauteiten (gesticht en scholen) samengevoegd en tot één kloostergemeenschap herleid.

Zusters van de Heilige Jozef (Jozefienen) ²⁴

De congregatie van de Jozefienen is een afsplitsing van de Dochters van Maria en Jozef, in 1817 te Aalst gesticht door kanunnik Constantinus Van Crombrughe (1789-1865). Op vraag van pastoor-deken Corselis van St.-Salvator namen in 1835 enkele zusters de armenschool van juffrouw Marie Jacopssen in de Goezeputstraat over. Deze voortaan in Brugge gevestigde kloostergemeenschap werd in 1838 zelfstandig onder de naam Zusters van de Heilige Jozef. Bisschop F.R. Boussen (1834-1848) keurde de regel goed en nam de congregatie onder zijn hoede. De andere tak van Van Crombrughes stichting noemde zich voortaan de Damen van Maria met moederhuis in Mechelen. In 1841 verhuisden de Brugse Jozefienen naar de Zilverstraat. Zij namen daar hun intrek in het oude ambachtshuis van de schilders met de merkwaardige middeleeuwse St.-Lucaskapel. De zusters hadden dit pand gekocht van de Arme Claren die er verbleven van 1806 tot 1841. De gebouwen in de Goezeputstraat werden verkocht aan de Redemptoristinnen. De Jozefienen breidden hun eigendom in de Zilverstraat uit. Zij hielden er een kantschool, een Franse school en tenslotte een befaamde handelsschool. Een tijdlang hebben ze ook wezen aanvaard. Ondertussen werden een paar bijhuizen

²⁴ Eeuwfeest 1846-1946: Zusters van de Heilige Jozef in de Baliestraat, Brugge 1946; F. ETIENNE, Vreugdegroet: Zusters van de Heilige Jozef (1830-1980), Brugge 1980.

gesticht. In de Bалиestraat op de St.-Gillesparochie startten de Jozefienen in 1844 met een armenschool en in 1852 met een kantwerkhuis voor jonge dochters. Op dezelfde parochie namen de Jozefienen meer dan honderd jaar later, in 1948, de school van de Heilige Engelbewaarder over van de Zusters van Liefde uit Gent. In 1965 begonnen ze met een meisjeshumaniora in de Noordzandstraat. Ook buiten Brugge en in de missie stichtten de Jozefienen scholen en verpleeginstellingen. In 1955 sloten de Zusters van Liefde en van St.-Jozef uit Ieper en in 1957 die van de Heilige Theresia uit Rollegem aan bij de Jozefienen.

*Broeders Xaverianen*²⁵

Aangezien het stichten van een religieuze congregatie in het koninkrijk van Willem I zo goed als onmogelijk was, waagde de Nederlandse schoenmaker Theodoor Rijken (1797-1871) zijn kans in het bisdom Brugge. Zijn opzet was de stichting van een missie-instituut voor lekenbroeders die zich in de V.S.A. zouden inzetten voor de opvoeding van indianen en de blanke immigranten. Bisschop F.R.Boussen (1834-1848) was het project niet ongenegen en gaf de kandidaat-stichter een kans. In 1839 nam Rijken met een paar volgelingen zijn intrek in een huurhuis in de Ezelstraat. Zij leefden er in uiterste armoede, maar toch groeide de gemeenschap aan. Van het begin af had de samenstelling van haar leden een internationaal karakter. Al in 1841 kocht de stichter een kasteeltje in de Vlamingdam, het "Walletje". Daarvoor had hij een zware lening moeten afsluiten, waarvan de schuldenlast vele jaren op de jonge stichting zou wegen. Van missie-activiteit kwam vooralsnog weinig terecht. De broeders werden ingezet in het onderwijs te Brugge. Het begon met een bewaarschool in het "Walletje". Lagere parochiescholen volgden op St.-Gilles en St.-Jacob en ook een Engels weeshuis in de St.-Jorisstraat. In 1852 werd gestart met middelbaar onderwijs en een kostschool in de Nieuwstraat, het naderhand befaamd geworden St.-Franciscus-

---

25 J. DEVADDER, T.J.Ryken: stichter van de Broeders Xaverianen (1797-1871), Brugge 1977; ID., *Rooted in History: the life and times of T.J.Ryken, founder of the Xaverian Brothers* (2 dln.), Brugge 1987; ID., *150 jaar Broeders Xaverianen te Brugge*, Brugge 1990.

Xaveriusinstituut. Daar werd, na verkoop van het "Walletje", ook het klooster gevestigd. Vijftien jaar na de stichting trok dan toch in 1854 een pioniersgroepje van zes broeders naar Louisville in de V.S.A. Enkele jaren eerder hadden zich Xaverianen in Engeland gevestigd. In beide landen gaven zij onderwijs aan migrantenkinderen. De congregatie groeide langzaam; ook Engelse en Amerikaanse broeders sloten zich aan. In 1875 werden dan ook drie verschillende provincies ingericht: een Belgische, een Engelse en een Amerikaanse. De algemene overste verbleef in het klooster te Brugge. Tot dan toe was de broedercongregatie een bisschoppelijke instelling, wat betekende dat alle belangrijke beslissingen van de generale overste door de bisschop van Brugge moesten goedgekeurd worden. Pas honderd jaar na de stichting kregen de Xaverianen de pauselijke status. In 1939 werden de aangepaste statuten door de Romeinse Congregatie voor Religieuzen definitief goedgekeurd en het generalaat werd naar Rome overgeplaatst. Ondertussen waren vanuit Brugge Xaverianen als missionarissen naar Belgisch Congo vertrokken. Het Tweede Vaticaans Concilie stelde de roeping van lekenbroeder in vraag. Ook de Broeders Xaverianen ontsnapten niet aan een gevoelige terugval van intredingen. Geleidelijk moesten zij scholen en bijhuizen opheffen bij gebrek aan broeders.

*Zusters der Barmhartigheid van Jezus*²⁶

In 1842 kwam kanunnik Petrus Maes (1806-1877) aan het hoofd van St.-Juliaans, het krankzinnigengesticht in de Boeveriestraat. Hij was ervan overtuigd dat een congregatie van zusters absoluut noodzakelijk was om de door de overheid en de bevolking gewenste hervormingen in het gesticht te kunnen doorvoeren. De aanwezigheid van kloosterzusters was zeker toen een waarborg voor goede zorgen. Petrus Maes die voordien geestelijk directeur was van de Zusters Apostolinnen in de Jeruzalemstraat, rekruteerde een aantal leden uit dat klooster, die de kern zouden vormen van een eigen congregatie voor St.-Juliaans. Negentien, vooral jonge zusters volgden de stichter

---

26 J. GELDHOF, *De Zusters der Barmhartigheid van Jezus*, in: ID., *Dulle lieden en vondelingen te Brugge (1275-1975)*, Brugge 1975.

naar de Boeveriestraat. De officiële scheiding werd getekend op 5 juli 1842 na heel wat perikelen van financiële aard. De zusters in St.-Juliaans volgden nog een tijdlang de kloosterregel van de Apostolinnen. Pas in 1847 keurde bisschop F.R.Boussen (1834-1848) een eigen regel, opgesteld door Maes, goed. De nieuwe stichting droeg de naam van Zusters der Barmhartigheid van Jezus. Er waren koorzusters die dagelijks het officie in het Latijn baden en vanaf 1860 ook lekenzusters, in de volksmond "werkzusters" genoemd. Het aantal roepingen maakte het mogelijk vanuit St.-Juliaans nieuwe stichtingen te doen in Kortrijk (1840), Kortenberg (1850), Burgers Hill in Engeland (1866) en Zwevegem (1874). Gedurende de 19de eeuw traden de zusters zeker niet op als gediplomeerde en gespecialiseerde verpleegsters van geesteszieken. Zij waren toen in de eerste plaats bewerksters van het zielenheil van hun patiënten. Kort na 1900 maakte de congregatie plannen om in het Brugse een nieuw krankzinnigengesticht te bouwen, uitsluitend voor vrouwelijke patiënten. Zij kochten daartoe een uitgestrekt terrein op St.-Michiels, net buiten de Boeveriepoort. In 1910 was het gebouw klaar en de zusters verwisselden het oude St.-Juliaans voor het nieuwe O.L.Vrouwegesticht. De mannelijke patiënten werden van dan af in St.-Juliaans door de Broeders van Liefde uit Gent verpleegd.

*Dienstmaagden van de Zaligmaker*²⁷

In tegenstelling tot de vele zustercongregaties die in de 19de eeuw in het bisdom Brugge tot stand kwamen, werden de Dienstmaagden van de Zaligmaker niet gesticht door een priester, maar door een leek. Het was een idee van Annette Serweytens (1822-1888), een vrome dochter uit een rijke en zeer christelijke familie, woonachtig op de St.-Gillesparochie. Pastoor Frederic Van Coillie (1802-1884) deed op haar een beroep voor zijn talrijke godsdienstige en liefdadige "werken". Hij was ook haar biechtvader en geestelijk leidsman. Ondanks haar grote inzet voor de geestelijke en materiële ondersteuning van de armen op haar parochie, voelde juffrouw Serweytens zich aangetrok-

27 A l'occasion du centenaire de la fondation des Servantes du Sauveur, dites "de Serweytens" à Bruges, Brugge 1954; K. ROTSAERT, Annette Serweytens en de Dienstmaagden van de Zaligmaker, in: *Brugs Ommeland*, 2000 nr. 2.

ken tot het beschouwende leven. Met de steun en medewerking van pastoor Van Coillie, stichtte zij een slotklooster van bisschoppelijk recht. In 1848 was de toen 26-jarige Annette Serweytens klaar met haar project en het jaar daarop keurde bisschop J.B.Malou (1848-1864) de regel goed. Het belangrijkste objectief van haar contemplatieve gemeenschap was: "door gebeden en aalmoezen de diocesane priesters bijstaan in alle goede werken die zij ondernemen tot zaligheid der zielen". Met twee volgelingen startte de stichteres haar communiteit in een paar vertrekken van haar ouderlijk huis aan de Torenbrug. In 1853 kocht ze met haar erfdeel een groot terrein tussen de Annunciatenstraat en de St.-Clarastraat en liet er aan de kant van die laatste straat een gebouw optrekken dat moest dienen als "penitentenhuys" of toevluchtshuis voor "gevallen vrouwen", bestuurd door de Zusters van Liefde uit Gent. De kleine gemeenschap van de Dienstmaagden van de Zaligmaker nam haar intrek in een vleugel van dat gebouw. Toen het aantal roepingen toenam, liet overste Serweytens een heel nieuw klooster bouwen op hetzelfde terrein, maar nu aan de kant van de Annunciatenstraat. Het werd ingewijd in 1859. In datzelfde klooster werd de congregatie van de Zusters van de Onbevleete Ontvangenis gesticht, die in 1897 haar eigen weg ging. De Dienstmaagden van de Zaligmaker hebben nooit meer dan 25 religieuzen geteld. Ook zij ontkwamen niet aan de gevolgen van het Tweede Vaticaanse Concilie. Niet alleen werden de oude gewaden afgelegd en verdwenen de tralies, maar ook het oude klooster in de Annunciatenstraat werd verlaten. In 1966 verhuisden de zusters naar Heule en namen er hun intrek in het klooster Immaculata. Het Brugse klooster werd verkocht en gesloopt.

*Zusters van de Onbevleete Ontvangenis*²⁸

Toen pastoor Frederic Van Coillie (1802-1884) van de St.-Gillesparochie in 1853 ook deken werd van Brugge-Noord, kon hij vaststellen hoe erbarmelijk de toestand was van het meisjesonderwijs in de 17 parochies van zijn dekenij. Hij wenste dringend kloosterzuster-

---

28 M. BLEYAERT en D. CALLEWAERT, *De Zusters van de Onbevleete Ontvangenis*, Heist 1997.

ters in te schakelen om daarin verandering te brengen. Aangezien de onderwijscongregaties toen overvraagd werden, verkoos hij een eigen congregatie te stichten in samenwerking met Annette Serweytens, stichteres en algemene overste van de Dienstmaagden van de Zaligmaker uit de Annunciatenstraat. Zij zou instaan voor de vorming van de kandidaten en het bestuur van de jonge congregatie. Zo kwam er een tweede gemeenschap van religieuzen tot stand onder hetzelfde dak van de slotzusters, maar buiten het slot. De nieuwe stichting droeg de naam van Zusters van de Onbevleete Ontvangenis, verwijzend naar het dogma dat in 1854 door paus Pius IX was afgekondigd. In 1859 arriveerden de eerste kandidaten. In minder dan tien jaar kon de congregatie zich verheugen in een zestigtal intredingen. Na hun opleiding werden de zusters naar buitenparochies gestuurd om er meisjesscholen op te richten en te leiden. Ook verder in het bisdom en vanuit andere bisdommen werd op hen een beroep gedaan. De gestage groei van de onderwijscongregatie bemoeilijkte na verloop van tijd het samenleven met de Dienstmaagden van de Zaligmaker. Voor de overste van de slotzusters werd de leiding van het dubbelklooster met zijn vele bijhuizen een te zware taak. In overleg met het bisdom werd in 1897 een zelfstandig statuut gegeven aan de Zusters van de Onbevleete Ontvangenis. Zuster Neri, in de wereld Jeanette Dumon, werd de eerste algemene overste. Het bijhuis in Heist werd het moederhuis. Met gemengde gevoelens verlieten de zusters Brugge. Zij behielden er nog wel de de lagere meisjesschool op St.-Pieters.

*Broeders der Kindsheid van Maria*²⁹

Toen Petrus Nagels (1840-1929) directeur werd van het doven- en blindengesticht Spermalie, wilde hij naast de zustercongregatie, door kanunnik Charles Carton in 1837 gesticht, ook een congregatie van lekenbroeders oprichten. Zij zouden belast worden met het opvoeden en verzorgen van dove en blinde jongens in het gesticht. In 1880 keurde de Brugse bisschop de voorlopige regel van de Broeders der Kindsheid van Maria goed. Nagels koos dus dezelfde naam als die van de zustercongregatie. De broeders verbleven in een afzonderlijk

---

29 W. GOETGHEBEUR, *Spermalie, één grote familie*, Brugge 1984.

kwartier in Spermalie en de regel voorzag in een strikte scheiding tussen de zusters en de broeders. De mannelijke congregatie kende evenwel geen succes en is een stille dood gestorven. De laatste broeder, Kamiel Sierens, overleed in 1947.

*Dochters van de Kerk*³⁰

Na de Eerste Wereldoorlog was het Brugse begijnhof op sterven na dood. In 1925 was het aantal begijnen geslonken tot zeven. De laatste intrede dateerde van 1905. De religieuze bestemming van dit eeuwenoude pand kwam in het gedrang. De pastoor van het begijnhof, kanunnik Rodolphe Hoornaert (1886-1969) wist een groepje van vier vrouwen rond zich te verzamelen. Met die vier en met de nog overgebleven begijnen legde hij de basis voor een nieuwe kloostergemeenschap. Hij kon voor zijn hervormingsplannen rekenen op de medewerking van de groot-juffrouw van het begijnhof, Geneviève de Limon-Triest. De toekomst van de stichting kwam nochtans uit onverwachte hoek. Hoornaert onderhield nauwe contacten met de abdijs van Zevenkerken. Daar leerde hij dom Gaspard Lefebvre kennen. Deze monnik had in het Franse Nîmes een gemeenschap van vrouwelijke religieuzen gesticht onder de naam "Filles de Saint Benoît". Die zusters hielden zich bezig met liturgisch apostolaat en stonden ten dienst van de plaatselijke bisschop. Toch bleef de geestelijke leiding uit Zevenkerken komen. Kanunnik Hoornaert kwam te weten dat de stichting van Lefebvre in Nîmes zou opgedoekt worden door geldgebrek. Hij kwam met de abt van Zevenkerken overeen om tot een versmelting over te gaan met zijn pas gestarte communiteit in het Brugse begijnhof. In de zomer van 1927 werd de fusie beklonken. De stichting droeg voortaan de naam van "Filles de l'Eglise" of Dochters van de Kerk. De zusters zijn monialen en maken deel uit van de grote Benedictijnse familie. Zij namen hun intrek in slechts een deel van het begijnhof dat als klooster werd ingericht. Het draagt de naam van Monasterium "De Wijngaard". Die naam verwijst naar het oude begijnhof. Het diocesaan centrum voor catechese is er gevestigd.

30 Les Filles de l'Eglise au Béguinage de Bruges: une institution liturgique, Brugge 1928; F. BONNEURE, Het prinselijk begijnhof de Wijngaard te Brugge, Tielt 1992.

Congregaties met moederhuis buiten Brugge die in de 19de of 20ste eeuw bijhuizen in Brugge hebben geopend³¹

*Zusters van Liefde van Jezus en Maria*³²

De Zusters van Liefde van Jezus en Maria, gesticht te Lovendegem in 1803 door kanunnik Jozef Triest (1760-1836), is één van de grootste vrouwelijke congregaties in Vlaanderen. De zusters wijden zich aan opvoeding, verpleging en missiewerk. In 1820 kwamen enkele van hen naar Brugge en openden er een gesticht voor ongeneeslijke vrouwen in de oude lokalen van het Kartuizerinnenklooster in de Oude Burg. Dat gesticht verhuisde in 1892 naar het nieuwe en ruime gebouw aan het Minnewater, opgetrokken door de Commissie voor Openbare Onderstand. Al in 1930 werd dit neogotische pand een annex van het St.-Janshospitaal en de Zusters van Liefde verlieten noodgedwongen hun instelling. In de St.-Clarastraat hadden ze toen nog de leiding van de school van de Heilige Engelbewaarder. In 1855 startten die zusters daar een penitentenhuus voor de heropvoeding van "gevallen vrouwen en meisjes". Het nieuwe pand werd gehuurd aan en later gekocht van Annette Serweytens. Zij bewoonde een tijdje, met de door haar gestichte Dienstmaagden van de Zaligmaker, een vleugel van dit gebouw. Na de afschaffing van het penitentenhuus, kwam een wezenhuus in de plaats en nog later een lagere school en een beroepsschool. In 1948 verkochten de Zusters van Liefde de school van de Heilige Engelbewaarder aan de Zusters Jozefienen die er het onderwijs nog een tijd verder zetten.

*Broeders van Liefde*³³

Enkele jaren na de stichting van zijn vrouwelijke congregatie, ging kanunnik Jozef Triest over tot de oprichting in Gent van een broe-

31 In chronologische volgorde

32 M. DE DUITSCHÉ, Zusters van Liefde van Jezus en Maria in de Minnewaterklinik te Brugge, in: *De Gidsenkring*, 1983 nr. 1 en 5; K. LEEMAN, Het generaalsarchief van de Zusters van Liefde van Jezus en Maria, in: *Bibliotheek- en archiefgids*, 1993 nr. 5.

33 K. RECHGELT, De Geschiedenis van de Broeders van Liefde (2dln.), Gent 1957; G. DEWAELE, De Broeders van liefde te Brugge (onuitgegeven studie).

dercongregatie voor opvoeding en verpleging. In 1822 openden enkele van die Broeders van Liefde een lagere jongensschool op de Onze Lieve-Vrouweparochie: de St.-Vincentiuschool. In de oude gebouwen van de Alexianen in de Katelijnestraat, eigendom van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen, startten diezelfde broeders in 1841 met het St.-Antoniusgesticht voor oude mannen, dat pas in 1976 gesloten werd. Op hetzelfde terrein werd de al genoemde St.-Vincentiuschool ondergebracht en dat tot 1880. Toen openden de broeders de St.-Aloisiuschool in Groeninge (1880-1953). Ook op andere parochies bestuurden ze de jongensscholen: de St.-Jozefsschool (1864-1953) en de St.-Donatianschool (1885-1938) op St.-Salvator; de Gregoriusschool (1879-1913) op de Heilige Magdalena; de St.-Antoniuschool (1894-1953) op St.-Gilles; de St.-Jan Berchmansschool (1902-1935) op St.-Anna en de St.-Benedictusschool (1909-1911) op St.-Walburga. Toen in 1910 de Zusters van de Barmhartigheid van Jezus met de vrouwelijke patiënten het krankzinnigengesticht St.-Juliaans in de Boeveriestraat verlieten, namen de Broeders van Liefde er de verpleging van de mannelijke patiënten over. Maar in 1930 werd ook dat gesticht gesloten en de broeders verhuisden met hun geesteszieken naar hun nieuwe instelling in Beernem.

*Dames van het Christelijk Onderwijs*³⁴

In 1800 werd in Parijs de gemeenschap van de Dames van het Christelijk Onderwijs gesticht door Madeleine Sophie Barat. Een jaar later vestigde de kleine gemeenschap zich in Amiens. Op aanvraag van de uit Frankrijk afkomstige bisschop van Gent, Maurice de Broglie, kwamen enkele zusters naar Gent en openden er een kostschool. Tijdens het Hollands bewind splitste de Gentse communautiteit zich af van het moederklooster. Vanuit Gent kwam een Brugse stichting tot stand. In 1829 kocht dame Agathe -de in Brugge geboren Agnes Verhelle- de gebouwen van de oude abdij Hemelsdale in de St.-Clarastraat en opende daar een pensionaat en een kosteloze kant-

34 P. VANDERSCHAEGHE, *Gaudere et bene facere*, Brugge 1979; Rev. Mother Agatha Verhelle, *foundress of the Society of the Religious of Christian Instruction* (1786-1838), Bristol [z.j.]

school. In de Kuipersstraat werd nadien een externaat geopend onder de naam: Onze Lieve Vrouw der Zeven Smarten. Beide onderwijsinstellingen en het klooster verhuisden in 1879 naar het huis 't Serclaes op de St.-Jansplein, dat aangekocht werd van de Dames van St.-Andreas. Het nieuwe instituut erfde de naam Hemelsdale. De Dames van het Christelijk Onderwijs maakten er een befaamde meisjesschool van die zich lange tijd vooral richtte tot de overwegend Franstalige burgerij.

*Redemptoristen*³⁵

Het was de heilige Alfonsus Maria de Liguori die in 1732 te Scala bij Napels de congregatie van de Paters Redemptoristen stichtte. Zelfheiliging en arbeiden aan het heil der zielen o.m. door het prediken van volksmisseries, waren de belangrijkste doelstellingen. In 1841 kwam een Belgische provincie tot stand en in datzelfde jaar arriveerden de eerste Redemptoristen in Brugge. Zij hadden er de geestelijke leiding over de eveneens pas aangekomen Zusters Redemptoristinnen. In 1845 bewoonden ze een huis naast het zusterklooster in de Katelijnestraat. Vier jaar later kochten de paters het grootste deel van de grond waar het klooster van de Minderbroeders gestaan had (thans Astridpark). Zij wilden er een kerk en een klooster bouwen. Maar juist naast dat terrein was de bouw van de nieuwe parochiekerk van de Heilige Magdalena gepland. Twee kerken naast elkaar was zeker niet wenselijk en dat zagen de paters ook in. Het bisdom bemiddelde en kon de Redemptoristen overhalen zich in Roeselare te vestigen. Zij verkochten opnieuw hun grond te Brugge en verlieten de stad in 1851.

---

35 M. DE MEULEMEESTER, *De Belgische Redemptoristenprovincie (1841-1941)*, Leuven 1941; H. PROESMANS, *Redemptoristen*, Brussel 1996; *Huizen van de Redemptoristen in België*, Jette 1998.

Het eerste slotklooster van de Redemptoristinnen in België werd te Brugge gevestigd in 1841. Vier zusters van deze beschouwende orde, te Scala in Italië gesticht in 1731 door Marie Céleste Crostarosa, verlieten hun klooster in Wenen en namen hun intrek in een huis in de Goezeputstraat. Onmiddellijk boden zich negen postulanten aan. In 1845 kocht de communiteit de grond van het oud-Kapucinessenklooster in de Katelijnestraat en liet er een nieuw klooster en eenkerk bouwen. Het aantal intredingen was zeer groot. Dat was o.m. te danken aan de Paters Redemptoristen die tijdens hun volksmissies talrijke roepingen uitlokten. Maar er meldden zich ook buitenlandse kandidaten, o.a. uit Ierland en Oekraïne. Het dichtbevolkte klooster was klaar voor nieuwe stichtingen in binnen- en buitenland: Brussel in 1854; Velp (Nederland) in 1858; Dublin in 1859; Leuven in 1874 en Vassouras (Brazilië) in 1921. Het internationaal karakter van het Brugse klooster verklaart dat de voertaal er nog tot 1970 Frans was. De Redemptoristinnen die in de vorige eeuw soms in grote armoede leefden, trachten in hun onderhoud te voorzien o.m. door het wassen van liturgische gewaden, het branden van koffie en het schilderen van prenten. Omwille van de kleur van hun habijt, worden ze door de Bruggelingen "rode nonnen" genoemd.

*Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid van Champion*³⁷

Vanaf 1839 werkten de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid in de vrouwengevangenis van Namen. De congregatie, gesticht door E.H. Kinet in het nabijgelegen Champion, legde zich toe op deze vorm van apostolaat en bediende snel verscheidene gevangenis. Een overeenkomst werd daarom gesloten tussen de religieuzen en het Ministerie van Justitie. De Brugse burgemeester de Pélichy-van

36 M. DE MEULEMEESTER, *Les Rédemptoristes, leur vie, leur histoire, leur opportunit.*, Leuven 1936; J. VAN DEN HEUVEL, *De Redemptoristinnen te Brugge*, in: *St.-Tillo's Missiebond*, 1991 herfstnummer. COMMISSION VIVA MEMORIA, *Troisième centenaire de la naissance de Marie Céleste Crostarosa (1696-1996)*, New York 1996.

37 W. DUCHEYNE, *De gevangenis aan het Pandreitje te Brugge (1689-1989)*, Brugge 1989.

Heurne bepleitte de komst van enkele van die zusters naar Brugge om er de leiding te nemen van de vrouwenafdeling in de gevangenis aan het Pandreitje. In 1845 arriveerden de eerste zusters. Zij gingen wonen in de gevangenis en stelden nieuwe leefregels op voor de vrouwelijke gedetineerden, die van dan af in een soort kloosterregime leefden. Het gebeurde zelfs dat een vrijgelaten gevangene in het klooster trad. De congregatie van Champion leverde bewaaksters aan de Brugse gevangenis tot 1952, jaar waarin de vrouwenafdeling aan het Pandreitje werd opgeheven.

*Broeders van de Goede Werken (Broeders van O.L.Vrouw van Lourdes)*³⁸

Toen in 1847 in de Brugse gevangenis aan het Pandreitje de tyfus uitbrak, werd een beroep gedaan op de Broeders van de Goede Werken. Die congregatie van lekenbroeders, in 1830 te Ronse gesticht door E.H. Glorieux, bestond uit volksjongens zonder scholing. Zij waren niet opgewassen tegen hun taak. In mentaliteit stonden ze dichter bij de gevangenen dan bij de directie. Al na drie jaar kwam het bevel van het Ministerie van Justitie om de broeders terug te trekken.

*Dochters van Liefde van St.-Vincentius a Paulo*³⁹

De congregatie van de Dochters van Liefde werd te Parijs gesticht in 1633 door Vincentius aPaulo en de weduwe Louise Le Gras-de Marillac, beiden heilig verklaard. De inzet was het lenigen van de nood onder de armen en het verlichten van het lijden bij behoeftige zieken. Meer dan twee eeuwen later kwamen de eerste Dochters van Liefde naar Brugge. Zij werden er "papnonnen" genoemd, ofwel omwille van de melkpap die zij voor de allerarmsten maakten tijdens

---

38 E. BOERRIGTER, Een naam om nooit te vergeten, Oostakker 1987; W. DUCHEYNE, De gevangenis aan het Pandreitje te Brugge (1689-1989), Brugge 1989.

39 De Dochters der Liefde, in: *Sint-Vincent a Paulo*, 1952 nr. 2; A. VANHULLE, De congregatie van de Dochters van Liefde te Brugge, in: *T Schrijverke*, 1991 nr. 1, 2 en 3.

de tyfusedemieën, ofwel omwille van de trekpleisters waar ze eksterogen mee behandelden. In 1852 startten drie zusters op de Wijngaardplaats met een bewaarschool voor arme kinderen. Tijdens de avonduren bezochten ze de arme zieken uit de buurt. Geleidelijk breidden ze hun stichting uit met een weeshuis, een lagere school, een beroepsschool, een leerwerkhuis en een dispensarium. Met de steun van vele weldoeners konden de papnonnetjes te Brugge nieuwe stichtingen doen. In 1882 openden zij de school van de Heilige Vincentius in de Langestraat en bouwden in het Bilkske een kapel die later parochiekerk zou worden. De school van de Heilige Engelen langs de Potterierei werd gesticht in 1883 en bevatte o.m. een leerwerkhuis waar meisjes boeken inbonden voor de befaamde St.-Augustinusdrukkerij. Tussen 1962 en 1987 hebben de Dochters van Liefde van St.-Vincentius a Paulo al hun instellingen in Brugge opgeheven. Een kleine communiteit bleef een huis bewonen op de Wijngaardplaats.

*Magdalenen*⁴⁰

De “gevallen vrouwen” die zich bekeerd hadden tijdens hun verblijf in het penitentenhuys van de Zusters van Liefde uit Gent in de St.-Clarastraat, konden kloosterlinge worden. Daartoe richtten de Zusters van Liefde ca. 1855 binnen hun muren de congregatie van de Magdalenen op. De naam verwijst naar de bekende zondares Maria Magdalena. De Magdalenen waren “werkzusters” onder het gezag van de Zusters van Liefde en waren onderworpen aan een zeer strenge regel. De Magdalenen stierven langzaam uit nadat de Zusters van Liefde in 1864 besloten hadden geen penitenten meer op te nemen.

*Zusters van de Heilige Familie*⁴¹

Op verzoek van bisschop J.B. Malou (1848-1864) kwamen in 1857 enkele Zusters van de Heilige Familie uit Kortrijk naar het

---

40 K. ROTSART, De laatste penitenten te Brugge, in: *Brugs Ommeland*, 1999 nr. 4.

41 P. MATTELAER, O vijftig jaar getrouw, Kortrijk 2000.

Bedelaarswerkhuis in Brugge. De Kortrijkse congregatie -aanvankelijk Zusters van Jezus, Maria en Jozef genoemd- werd in 1834 gesticht door E.H. Doom en Theresia De Gryse. In het aloude Bedelaarswerkhuis werden toen alleen nog minderjarige meisjes geplaatst, die ressorteerden onder het gerecht. Later stond die instelling, gelegen in de Werkhuizenstraat, bekend als Rijkskliniek. De religieuzen hielden toezicht op de meisjes, verzorgden ze en trachtten ze herop te voeden. In 1959 verlieten de Zusters van de Heilige Familie de Brugse strafinrichting.

Dames van St.-Andreas ⁴²

De oorsprong van de congregatie van de Dames van St.-Andreas gaat terug tot de 13de eeuw in de stad Doornik. Onderwijs werd de voornaamste bezigheid van de religieuzen. Op uitnodiging van bisschop J.B. Malou (1848-1864) kwamen in 1859 zes van die dames naar Brugge om er een normaalschool te stichten, uitsluitend toegankelijk voor vrouwelijke religieuzen. Ze vestigden zich in de Freren Fonteinstraat, maar verhuisden al in 1870 naar een pand op de St.-Jansplaats, waar nadien de school van Hemelsdale haar intrek nam. Amper negen jaar later kocht de Doornikse congregatie het ruime gebouw van de gewezen bank Dujardin op de Garenmarkt. Daar werden ook een kostschool, een externaat en een "petit collége" voor jongetjes ingericht, die vooral bezocht werden door kinderen van de Franssprekende elite. De oefenschool van de normaalafdeling was Vlaams en kosteloos. Na de Tweede Wereldoorlog werden ook lekenleerlingen aanvaard in de normaalschool en ze vormden stilaan een meerderheid. De totale schoolbevolking steeg enorm en een tweede St.-Andreasinstituut werd in 1959 opgericht te St.-Kruis. Gebrek aan roeping en noopte de Dames van St.-Andreas zich geleidelijk terug te trekken uit hun instellingen. De resterende dames namen hun intrek in een eenvoudige woning in de buurt van de Brugse St.-Andreasscholen.

---

42 J. LEJEUNE, *Les religieuses de Saint-André du 13e au 20e siècle*, Doornik 1908; C. D'HOOGHE, *Het Sint-Andreasdomein te Brugge en zijn bewoners: historische benadering: 1380 tot heden*, Brugge 1996; ID., *Diverse artikels*, in: *Garenmarkt* 8, jaargangen 1 - 16.

Zusterkens der Armen ⁴³

In 1840 richtten priester Augustin Le Pailleur en Jeanne Jugan te St.-Servan in Bretagne de congregatie van de "Petites Soeurs des Pauvres" op. Een halve eeuw later was deze congregatie reeds in alle werelddelen bedrijvig. De zusters ontfermden zich over arme en hulpbehoevende ouderlingen en namen ze op in hun talrijke gestichten. Ze konden die in stand houden met giften in geld en in natura, ingezameld tijdens hun vele bedeltochten. In 1862 kwamen zes Zusterkens der Armen naar Brugge op vraag van deken F. Van Coillie van St.-Gilles. Ze openden er een gesticht voor behoeftige ouderlingen in de St.-Clarastraat. Het gebouw werd geleidelijk uitgebreid. In 1894 zorgden daar 14 zusters voor 173 bejaarden. De Bruggelingen noemden ze "ezelnonnetjes" omdat ze met een ezelskar naar markten, voedingszaken en eethuizen trokken om giften op te halen. Later werd de ezel vervangen door een paard en nog later door een motorvoertuig. De Zusterkens der Armen verlieten Brugge in 1970. Hun tehuis werd overgenomen door het O.C.M.W. De Zusters van Maria uit Pittem stonden voortaan in voor de verzorging van de kostgangers.

Zusters van Liefde van Roeselare ⁴⁴

Het was priester Benedictus Bracke die in 1819 de congregatie van de Zusters van Liefde van Roeselare stichtte. Het apostolaat van die zusters omvatte ziekenzorg, ouderlingenzorg, onderwijs en huishoudelijke dienst. Nadat in het Groot Seminarie van Brugge zich een aantal gevallen van voedselvergiftiging hadden voorgedaan, werd op die zusters een beroep gedaan om er de keukendienst te verrichten. In 1869 waren ze met vier, in 1882 met vijf en in 1898 met zes. Ze waren vergezeld van een paar wezen die als meid dienst deden. Bij gebrek aan voldoende zusters vroeg de congregatie om van haar taak

---

43 L. DE KONINCK, *Het werk van de Zusterkens der Armen*, [z.p.] 1885; P. MILCENT, *Klein worden om lief te hebben: het leven van Jeanne Jugan, stichteres van de Zusterkens der Armen*, Tielt 1982; H. DE BRUYNE, *Huize St.-Clara*, in: *Onze Gazette*, 1993 nr. 5.

44 D. LESCOUIER, *Geschiedenis van het kerkelijk en godsdienstig leven in West-Vlaanderen*, Brugge 1926, p.489-491.

in het Groot Seminarie ontlast te worden. Zij werd er in 1936 vervangen door de Zusters van het Geloof uit Tielt.

*Broeders van Dale*⁴⁵

Van 1880 tot 1922 was de lagere jongensschool op St.-Pieters in handen van de Broeders Van Dale uit Kortrijk. Die congregatie van lekenbroeders werd aldaar gesticht in 1761 door priester Joseph Van Dale. In 1964 kwamen opnieuw een paar broeders naar Brugge. Ze werkten er in de drukkerij van het blindenwerk Licht en Liefde in de Jeruzalemstraat, waar ze ook woonden. In 1980 verhuisden ze mee met die instelling naar Varsenare.

*Zusters van de Retraite van het Heilig Hart*⁴⁶

De gelukzalige Cathérine de Francheville en de Jezuïet Huby stichtten in 1674 te Vannes in Frankrijk de Zusters van de Retraite van het Heilig Hart. In 1888 kwamen enkele van die religieuzen naar Brugge om er met de toelating van de bisschop een klooster in te richten. Zij kochten daartoe het Prinsenhof dat ooit een verblijfplaats was van de hertogen van Bourgondië. Van 1663 tot aan de Franse revolutie verbleven daar Engelse Franciscanessen die er een school openhielden. De Zusters van de Retraite lieten het historische pand herbouwen. Ze organiseerden er retraites voor dames en juffrouwen en verhuurden kamers aan dames uit de hogere kringen. Tot 1966 was het Prinsenhof het moederhuis van de congregatie. Dan herenigden zich de drie takken van die congregatie die zich in de loop der tijden van elkaar losgemaakt hadden: die van Brugge, Angers en Vannes. Een eeuw na hun aankomst in Brugge verkochten de zusters het Prinsenhof. De Franstaligen gingen naar het Waalse Ciney en de Vlaamse zusters gingen een huis bewonen in de Kalvariebergstraat.

45 Leven van den Eerweerden Heer Josephus van Dale, Brugge 1804; Herdenkingstentoonstelling Jozef van Dale, Kortrijk 1981.

46 Geschiedenis van het Prinsenhof, [z.p., z.j.]; Celle qui a cru, mère St. Benoît-Labré, supérieure générale des Soeurs de la Retraite deu Sacré-Coeur, Parijs 1638; O. Verbeke, Zusters van de Retraite: historische gegevens (onuitgegeven studie).

*Zusters van de Heilige Vincentius van Anzegem*⁴⁷

In 1896 kwamen zusters van de Heilige Vincentius uit Anzegem naar Brugge om er de leiding te nemen van het toevluchtshuis Magdalene aan de Garenmarkt. De congregatie, in 1819 gesticht door priester Carolus Deracke, had hiervoor een overeenkomst gesloten met het Ministerie van Justitie. Het toevluchtshuis of refuge was toen vooral bevolkt met ongehuwde moeders met kind. Toen in 1914 die instelling werd omgedoopt tot Rijksweldadigheidsgsticht en werd overgebracht naar een nieuw gebouw op St.-Andries, verhuisden de zusters mee. Het gesticht werd steeds meer een vrouwengevangenis en de zusters werkten er als verpleegsters en bewaaksters. Na de ingebruikneming van de nieuwe Brugse penitentiare inrichting met een afdeling voor vrouwen, werd de oude "refuge" gesloten. Enkele Zusters van de Heilige Vincentius van Anzegem gingen werken in de nieuwe inrichting.

*Augustinessen van Meaux*⁴⁸

De geschiedenis van de Augustinessen van Meaux gaat terug tot de Middeleeuwen toen deze zusters in de Franse bisschopsstad de zorg droegen voor een "gasthuis". In de 19de eeuw legde de congregatie zich toe op verpleging en onderwijs en stichtte nieuwe huizen. Op voorstel van een bevriend pater Redemptorist deed de Brugse dokter Verhoef een beroep op deze Franse religieuzen voor zijn privé-kliniek. In 1905 kwamen vier Augustinessen van Meaux te Brugge aan en namen hun intrek in een huis bij die kliniek in de Langestraat. Toen enige tijd later een groep vooraanstaande Brugse geneesheren het plan opvatten om een nieuwe grote privé-kliniek op te richten, werd de Franse congregatie bereid gevonden het initiatief te nemen. Van de paters Kapucijnen werd een stuk grond gekocht aan de Komvest. In 1910 kon de St.-Jozefskliniek haar deuren openen. Een kloostergebouw werd opgetrokken in de aangrenzende St.-Claradreef. Daar werd in 1954 een noviciaat voor Nederlandstalige

47 D. Lescouhier, *Geschiedenis van het kerkelijk en godsdienstig leven in West-Vlaanderen*, Brugge 1926, p. 377-378.

48 C. Cordonnier, *Les Religieuses de Meaux*, Meaux 1956.

kandidaat-zusters geopend. In 1996 waren de zusters genoodzaakt hun kliniek op te geven. Zij bleven echter hun klooster bewonen.

*Zusters van de Heilige Vincentius van Gits*⁴⁹

Onderwijs, verpleging en huishoudelijke dienst waren de werkterreinen van de congregatie van de Zusters van de Heilige Vincentius van Gits, in 1822 gesticht door E.H. Florentius Barbier. Enkele zusters werden in 1907 naar Brugge gezonden om er de leiding te nemen van de Heilig Hartschool op de Magdalenaparochie. Daar was een lagere afdeling, een beroepsafdeling, maar uiteindelijk bleef alleen een kleuterschool over. Van 1910 tot 1914 verzorgden een paar zusters het huishouden in het Engels weeshuis in de St.-Jorisstraat. In 1922 namen zusters van de congregatie hun intrek in het St.-Lodewijkscollege en in het St.-Leocollege en stonden ook daar in voor het huishouden. Later volgde nog de "vakschool" in de Boeveriestraat. De congregatie van de Zusters van de Heilige Vincentius moest geleidelijk afzien van haar taken in Brugge. Een kleine communautiteit bleef in de Gentpoortstraat.

*Annonciaten van Veurne*⁵⁰

Deze stichting van priester Pieter de Clerck te Veurne in 1830 verwees naar de oude Annonciatenorde, in het leven geroepen door de Franse koningin Johanna van Valois in de 16de eeuw. Een paar Annonciaten van Veurne kwamen in 1908 naar Brugge om er de leiding van de parochiale meisjesschool van St.-Walburga in de Ganzestraat over te nemen van de Zusters Maricolen. In 1955 fusioneerde de kleine congregatie van de Annonciaten van Veurne met die van de Zusters van de Heilige Vincentius uit Kortemark. Het schooltje op St.-Walburga werd opgeheven in 1961.

---

49 D. Lescouhier, op.cit., p. 411-412.

50 ID., op.cit., p. 520-522.

*Dienstmaagden van Maria*⁵¹

Nadat in 1907 de haven van Zeebrugge ingehuldigd was, groeide de bevolking van dat nieuwe stuk Brugge geleidelijk aan. De noodzaak van lager onderwijs drong er zich op. Voor de organisatie van de parochiale meisjesschool werd een beroep gedaan op de Dienstmaagden van Maria uit Ruddervoorde. Deze congregatie -tot 1882 Zusters van de Heilige Vincentius genoemd- was gesticht in 1842 door pastoor Philippus Matthys en hield zich bezig met onderwijs en verpleging. Voor de kinderen van de arbeiders uit de glasfabriek in het gehucht Zwankendamme openden die zusters een schooltje in 1925. In 1955 fuseerden de Dienstmaagden van Maria met de Zusters van de Heilige Kindsheid van Jezus uit Ardoois.

*Zwartzusters - Augustinessen van Dendermonde*⁵²

Vanaf 1912 werd de verpleging in het Militair Hospitaal in de Peterseliestraat toevertrouwd aan de Zwartzusters uit Dendermonde. Deze zusters waren sinds de 15de eeuw actief in de thuisverpleging. Toen op het einde van de 19de eeuw in Dendermonde tyfus uitbrak in het militair garnizoen, werd op hen een beroep gedaan. Ook naar andere garnizoensteden werden Zwartzusters gezonden voor de verpleging van militairen. Tenslotte kwam het tot een contract tussen het toenmalige Ministerie van Oorlog en de Zwartzusters van Dendermonde. Zij werden ingezet in verschillende militaire ziekenhuizen in het land. Aldus kwamen ze ook in Brugge terecht. Toen in 1946 de instelling in de Peterseliestraat gesloten werd, verlieten de zusters de stad Brugge om hetzelfde werk te gaan doen in Oostende.

---

51 I. Crombez, *De Dienstmaagden van Maria (1837-1987)*, Ardoois 1987.

52 L. PEE en A. STROBANTS, *Vijfhonderd jaar Zwarte Zusters te Dendermonde (1491-1991)*, Dendermonde 1991.

*Franciscanessen - Missionarissen van Maria*⁵³

De congregatie van de Franciscanessen van Maria behoort tot de Derde Orde van Franciscus van Assisië en werd gesticht door Hélène de Chapottin de Neuville te St.-Brieux in 1877. De zusters, vooral actief in de missies, verspreidden zich over 76 landen. Het centrale huis voor België staat in St.-Pieters-Woluwe. In 1923 opende de congregatie een huis op de Garenmarkt in Brugge. Vanuit dit huis wilde de congregatie zich bekend maken en roeping en verwekken bij de Vlaamse vrouwelijke jeugd. De zusters startten er met een borduuratelier en in 1931 met "Het werk tot bescherming der jonge meisjes". Het verschaftte nachtverblijf en goedkope maaltijden aan meisjes van buiten Brugge die in de stad werkten. Ook alleenstaande meisjes werden aangetrokken. Daarnaast hielden de Franciscanessen een kinderkribbe open waar ook buitenechtelijke kinderen werden aangenomen. In 1994 gaf de congregatie haar Brugse bijhuis op. De oorzaak was het gebrek aan roeping en de vergrijzing.

*Zusters van Maria*⁵⁴

In 1837 liet pastoor Carolus De Wilde van Pittem een drietal "geestelijke dochters" uit Handzame, zijn vorige parochie, naar Pittem overkomen om er de leiding te nemen van een "armenschool". Zijn opvolger Ludovicus De Coster maakte in 1848 van de kleine communauteit een volwaardige kloostergemeenschap onder de naam: Zusters van Maria. Zij werd een belangrijke West-Vlaamse congregatie, actief in onderwijs, verpleging en missie. Op vraag van de Kapucijnenpater Tillo kwamen in 1926 vier zusters uit Pittem naar de schippersschool in Brugge. Van 1929 tot 1960 waren enkele zusters werkzaam in de kliniek voor fysiotherapie van dokter De Poorter in de Riddersstraat. Toen in 1931 de St.-Jozefsparochie in het Brugse havenkwartier werd gesticht, werd een beroep gedaan op de Zusters

---

53 R. DENAEGHEL, *Franciscanessen Missionarissen van Maria: historische schets* (onuitgegeven studie).

54 A. VERSCHEURE, *De Zusters van Maria van Pittem*, Tiel 1948; T. DESCHOUT, *De Congregatie van de Zusters van Maria van Pittem*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), Leuven 1979.

van Maria om er de parochiale meisjesschool op te richten en te besturen. Naast de lagere school was daar tussen 1958 en 1988 eveneens de beroepsschool St.-Bernadette. De zusters uit Pittem zijn te Brugge ook nauw verbonden met de werking van het Wit-Gele Kruis en van Teledienst.

*Zusters van de Heilige Vincentius van Kortemark*⁵⁵

De lagere meisjesschool op de nieuwe parochie van Kristus Koning werd in 1932 toevertrouwd aan de Zusters van de Heilige Vincentius van Kortemark. Die congregatie werd aldaar opgericht door E.H. Petrus Mulle in 1824 en is vooral werkzaam in het onderwijs. In 1955 fuseerde ze met de congregatie van de Zusters Annonciaten uit Veurne die sinds 1908 de parochieschool van St.-Walburga bestuurden.

*Zusters van het Geloof*⁵⁶

Pastoor Ludovicus Goeminne stichtte in 1833 te Tielt de Zusters van het Geloof. Ze legden zich toe op onderwijs en zieken- en ouderlingenverzorging. In 1936 kwamen enkele zusters naar Brugge om keukendienst te verrichten in het Groot Seminarie. Ze namen er de plaats in van de Zusters van Liefde van Roeselare. In 1953 openden ze een huis aan de Boninvest en engageerden zich in het werk van het Wit-Gele Kruis. Vier jaar later werd daar het "Home Maria Goretti" ingericht voor meisjes die met het gerecht in aanraking gekomen waren. Een paar Zusters van het Geloof gingen in 1969 voor korte tijd als zusters-arbeidsters in Maagdendal wonen.

---

55 D. LESCOUHIER, op.cit., p. 393-394.

56 A. VERSCHEURE, De Zusters van 't Geloove, Tielt 1940.

*Sociëteit van Maria (Dochters van Maria)*⁵⁷

In volle revolutietijd stichtten in 1791 juffrouw Adelaïde Marie Champion de Cide (1749- 1820) en de Jezuïetenpater Pierre-Joseph Picot de Clorivière (1735-1820), beiden uit Bretagne, de Sociëteit van de Dochters van het Hart van Maria, later kortweg genoemd Sociëteit van Maria. Tijdens die periode van godsdienstvervolging leefde en werkte de sociëteit in het striktste geheim en ook later verichtten de leden hun apostolaat veelal anoniem. De zusters werken in alle milieus, zelfs daar waar men vijandig staat tegenover de godsdienst. Sinds 1865 is de Sociëteit van Maria werkzaam in België in de gezondheidszorg, het parochiewerk, het onderwijs, de media en in openbare diensten. De leden zijn uiterlijk niet herkenbaar en wonen meestal afzonderlijk. De Sociëteit beschikt wel over enkele gemeenschapshuizen. In Brugge is de Sociëteit van Maria aanwezig sinds 1934; ze heeft een huis op de Biskajerplaats. Zij richtte er o.m. "Familiezorg" op.

*Zusters van de Heilige Kindsheid van Jezus*⁵⁸

In Ardoioe stichtte E.H. Alexander D'Hoedt in 1842 de congregatie van de Zusters van de Heilige Kindsheid van Jezus. Ze was vooral actief in het onderwijs. Na de fusie in 1955 met de Dienstmaagden van Maria uit Ruddervoorde, kwamen zusters uit Ardoioe naar Zeebrugge waar een communiteit van de zusters uit Ruddervoorde sinds 1908 in het onderwijs werkzaam was.

---

57 La Société des Filles du Coeur de Marie (1929-1935), [z.p., z.j.]; Société des Filles du Coeur de Marie: documents historiques, Paris 1981; Groeien tot creativiteit, Gent 1990.

58 I. Crombez, Zusters van de Heilige Kindsheid te Ardoioe (1842-1992), Ardoioe 1993.

Franse congregaties die, op de vlucht voor de antikloosterwetten in hun land, tijdelijk in Brugge verbleven⁵⁹

*Ursulinen van Tours*⁶⁰

De Ursulinen van Tours waren de eerste Franse zustercongregatie die, op de vlucht voor de antikloosterpolitiek, in Brugge neerstreek. In 1901 vonden zes nonnen onderdak in een huis in de Pieter Pourbusstraat, duidelijk met de bedoeling in het bisdom Brugge te blijven. In 1904 openden ze te Assebroek een kostschool voor Franse meisjes, het "Institut Sainte Marie D'Haverloo". Die naam verwijst naar de oude plaatsnaam Daverloo aan de Weidestraat. Geleidelijk werden in die instelling ook Belgische, Franssprekende meisjes aangenomen waaruit de communiteit kandidaat-zusters recruteerde. Na de Tweede Wereldoorlog werd de school van Haverloo een externaat dat vooral bezocht werd door meisjes uit de Franssprekende burgerij in het Brugse. In 1958 ging de school dicht. Ze kon wettelijk niet erkend worden. De Ursulinen keerden naar Frankrijk terug.

*Karmelitessen van Lons-le-Saulnier*⁶¹

De Brugse bisschop G.J. Waffelaert (1895-1931) gaf in 1902 de toelating aan deze Franse slotzusters, op de vlucht voor de politiek van de Franse staatsman Emile Combes, om zich in zijn diocees te vestigen. Ze werden opgevangen door de Karmelitessen in de Schuttersstraat. Graaf Renaud de Briey kocht voor hen een groot huis met tuin aan de Boninvest, vlak bij de Gentpoort. Het pand had deel uitgemaakt van de alcoholstokerij Van Mullem en vereiste heel wat aanpassingswerken. Na 18 jaar ballingschap vertrok ongeveer de helft van de communiteit naar Frankrijk terug. De andere helft vestigde zich in 1924 in een nieuw gebouwd klooster langs de Torhoutse steenweg te St.-Michiels. Op het einde van de jaren 80 werd ook dat

59 In chronologische volgorde

60 R. BARREMAECKER, J. RAU, F. LAGAST, F. BONDUÉL, Assebroek: geschiedenis van de Brugse rand, Brugge 1986, 69

61 R.P. FRANCOIS, *Les Carmélites à Bruges (1626-1962)*, Brugge 1962.

klooster opgeheven en de overgebleven zusters vonden een onderkomen in andere Karmelitesenkloosters.

*Zusters van Liefde van Bourges*⁶²

Bevreesd voor de antiklerikale politiek van de regering Combes, wendde de algemene overste van de Zusters van Liefde uit Bourges zich in 1902 tot bisschop G.J. Waffelaert (1895-1931) met de vraag een kleine residentie voor vijf tot zes zusters te mogen openen in Brugge. De brief bevatte een aanbeveling van de aartsbisschop van Bourges. De congregatie zocht dus een soort vluchthuis voor het geval van uitdrijving uit Frankrijk. De bisschop reageerde positief en de Brugse edelman de Laage zorgde voor een bescheiden woonst in de Dweersstraat. De Franse zusters moesten zich wel aan drie voorwaarden onderwerpen: geen omhalingen doen, geen openbare kapel inrichten en zich niet inlaten met onderwijs of liefdadige werken. Toch hebben de zusters enige tijd les gegeven aan meisjes uit Brugge. In 1924 verlieten de Zusters van Liefde van Bourges de stad en keerden terug naar hun vaderland.

*Zusters van de Voorzienigheid van Rouanen*⁶³

In 1904 waren er al meer dan zeventig op de vlucht geslagen Franse congregaties in het bisdom Brugge gevestigd. De bisschop voelde zich genoodzaakt nieuwe aanvragen te weigeren. De Zusters van de Voorzienigheid van Rouanen behoorden tot de laatsten die een autorisatie kregen om zich in zijn bisdom te vestigen. Ze kochten een ruim huis in de Katelijnestraat met annex in de Kastanjeboomstraat. Na de Eerste Wereldoorlog startten zij daar met een kostschool voor meisjes. In 1925 vroegen ze een bouwvergunning om in de tuin een nieuw schoolgebouw op te trekken. Dit werd maar gedeeltelijk uitgevoerd, want in 1932 verkochten de zusters hun Brugse klooster en trokken weer naar Frankrijk.

---

62 K. ROTSAERT, Franse kloosterlingen op de vlucht in West-Vlaanderen, in: *Biekorf*, (100) 2000, p. 19-26.

63 ID., art.cit.